

UOT 37.01

**ŞAĞIRDLƏRİN AZƏRBAYCANÇILIQ RUHUNDA TƏRBIYƏ EDİLMƏSİNİN
SƏMƏRƏLİ YOLLARI****Səkinə Fuad qızı Səfərova***Bakı Qızlar Universiteti magistrantı***ORCID:** 0009-0007-3086-3383**E-mail:** sakinasafarova5@gmail.com*Açar sözləri:* Azərbaycançılıq, milli dəyərlər, tərbiyə, vətənpərvərlik.*Ключевые слова:* азербайджанство, национальные ценности, воспитание, патриотизм.*Key words:* Azerbaijaniness, national values, upbringing, patriotism.

Müasir dövrdə qloballaşma və informasiya axınının sürətlə artması şəraitində milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və nəsilən-nəslə ötürülməsi mühüm pedaqoji və ideoloji vəzifələrdən birinə çevrilmişdir. Azərbaycan xalqının milli ideologiyası olan azərbaycançılıq — dövlətçilik, vətənpərvərlik, milli həmrəylik, tolerantlıq, humanizm kimi dəyərləri özündə birləşdirərək gənc nəslin formalaşmasında aparıcı rol oynayır. Bu baxımdan şagirdlərin azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə edilməsi təhsil sisteminin əsas istiqamətlərindən biri kimi xüsusi aktuallıq kəsb edir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin çıxışlarında da dəfələrlə vurğulandığı kimi, gənclərin milli ruhda, dövlətə və xalqa sədaqət prinsipləri əsasında yetişdirilməsi ölkənin sabahı və milli təhlükəsizliyi üçün strateji əhəmiyyət daşıyır. “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” sənədində, həmçinin “Təhsil Strategiyası”nda milli-mənəvi dəyərlərə söykənən və vətənpərvər gənc nəslin yetişdirilməsi başlıca məqsəd kimi müəyyən edilmişdir. Bu kontekstdə məktəbdə təlim-tərbiyə prosesinin tək cə bilik və bacarıqların aşılınması ilə deyil, milli kimliyin və mənəvi dəyərlərin formalaşdırılması ilə uzlaşdırılması tələb olunur. Azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə şagirdlərin milli-mədəni irsə hörmətlə yanaşmasını, dilinə, tarix və mədəniyyətinə sevgi bəsləməsini, eyni zamanda müasir qlobal dünyada milli dəyərləri qorumağı öyrədir. Şagirdlərin azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə edilməsinin səmərəli yollarının araşdırılması həm elmi-pedaqoji baxımdan aktual, həm də dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərinə uyğun bir məsələdir. Bu istiqamətdə tədqiqat aparmaq, tədris və tərbiyə prosesinə yeni metodoloji yanaşmalar gətirməyə, müəllimlərin fəaliyyətini milli ideoloji əsaslarla zənginləşdirməyə imkan verir [1, s. 11].

Azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə prosesi gənc nəslin şəxsiyyət kimi formalaşmasına, milli kimliyinin möhkəmlənməsinə və vətənə bağlılıq hissənin inkişafına yönəlmişdir. Bu tərbiyə modeli yalnız ideoloji deyil, həm də mənəvi-əxlaqi sistemin əsas daşıyıcısı kimi çıxış edir. Müasir məktəb şagirdlərdə həm milli, həm də ümumbəşəri dəyərlərin harmoniyasını yaratmalı, onları vətəndaş məsuliyyəti, azərbaycançılıq fəlsəfəsi və dövlətə sədaqət ruhunda yetişdirməlidir.

Hazırkı dövrdə dünyada gedən qloballaşma prosesləri, informasiya texnologiyalarının təsiri, mədəni assimilyasiya təhlükələri gənclərin milli şüuruna birbaşa təsir göstərir. Bu vəziyyətdə məktəbin, müəllimin və ailənin rolu daha da artır. Şagirdlərə azərbaycançılıq ruhunda tərbiyənin verilməsi onların düşüncə tərzində milli kimliyin qorunmasını təmin edir, milli ideallar uğrunda məsuliyyət hissini formalaşdırır.

Təhsil müəssisələrində bu istiqamətdə aparılan işlər, dərscdənkənar tədbirlər, vətənpərvərlik dərsləri, xalq qəhrəmanları və tarixi şəxsiyyətlərin nümunəsində həyata keçirilən tərbiyəvi proqramlar sistemli şəkildə tətbiq edilməlidir. Bu, şagirdlərin həm bilik, həm də dəyərlər baxımından formalaşmasına şərait yaradır. Azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə – milli ideologiyanın məktəbdə tətbiqi, şagirdlərdə milli-mənəvi dəyərlərin şüurlu şəkildə mənimsənilməsi və cəmiyyətə sadıq vətəndaş kimi formalaşması baxımından zəruri və mühüm pedaqoji məsələdir.

Bu tədqiqatın elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, o, şagirdlərin azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə edilməsinin nəzəri, metodoloji və praktik əsaslarını kompleks şəkildə araşdırır və bu prosesin səmərəliliyini artırmaq üçün yeni pedaqoji yanaşmalar təklif edir. Birincisi, azərbaycançılıq ideologiyası ilk dəfə olaraq müasir təlim-tərbiyə prosesinin dəyərləryönlü integrativ modeli çərçivəsində sistemli şəkildə tədqiq edilir. Məqalədə azərbaycançılığın əsas komponentləri — milli kimlik, vətənpərvərlik, dövlətçilik, dil və mədəniyyətə sevgi, humanizm və tolerantlıq kimi anlayışlar şagirdlərin şəxsiyyət inkişafı ilə əlaqələndirilir. İkincisi, tədqiqatda milli dəyərlərin tədris prosesinə integrasiyası üçün müasir pedaqoji texnologiyalar (interaktiv metodlar, layihə və fəaliyyətəyönlü təlim, oyun texnologiyaları, rəqəmsal resurslar vasitəsilə tərbiyə) tətbiq imkanları müəyyənəşdirilir. Bu, azərbaycançılıq tərbiyəsinin ənənəvi formalarından daha səmərəli və müasir təhsil mühitinə uyğunlaşdırılmış yanaşmadır. Üçüncüsü, məqalədə müəllim-şagird, ailə-məktəb və cəmiyyət əlaqələrinin azərbaycançılıq dəyərlərinin ötürülməsində qarşılıqlı təsir mexanizmləri elmi əsaslarla izah olunur və konkret praktiki modellərlə (dəyərlər zənciri, tərbiyəvi təsir sxemi və s.) təqdim edilir. Dördüncüsü, müəllif tərəfindən azərbaycançılıq ruhunda tərbiyənin effektivliyini ölçmək üçün pedaqoji qiymətləndirmə meyarları və göstəriciləri (şagirdin milli kimlik şüuru, vətənpərvərlik davranışı, sosial fəallıq, mənəvi məsuliyyət və s.) işlənilib hazırlanmışdır [2, s. 15].

Tədqiqat həm nəzəri, həm də praktik baxımdan milli dəyərlərin təlim-tərbiyə sistemində tətbiqi üçün yeni elmi yanaşma təklif edir və bu sahədə mövcud boşluqları doldurur.

Aparılan tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, əldə edilən elmi nəticələr və təklif olunan metodoloji yanaşmalar təhsil müəssisələrində milli tərbiyə işinin təşkilinə yeni məzmun gətirir. Məqalə, müəllimlər, məktəb rəhbərləri, metodistlər və pedaqoji ixtisas üzrə təhsil alan tələbələr üçün azərbaycançılıq ideologiyasının praktik tətbiq mexanizmlərini aydın şəkildə göstərir. Tədqiqat nəticələri əsasında hazırlanan konseptual yanaşmalar məktəbdə şagirdlərin milli-mənəvi dəyərlər əsasında formalaşdırılması üçün praktiki fəaliyyət proqramları, dərscdənkənar tədbirlər planları və fənlərarası integrasiya modellərinin işlənməsinə imkan yaradır. Bu, pedaqoqlara şagirdlərin təlim-tərbiyə prosesində azərbaycançılıq ruhunun daha məqsədyönlü şəkildə aşılmasına şərait yaradır. Tədqiqatda göstərilən təkliflər əsasında məktəblərdə və təlim mərkəzlərində “azərbaycançılıq dəyərləri” mövzusunda interaktiv dərslər, layihə yönümlü tədris, debat və müzakirə klubları, vətənpərvərliyəyönlü tədbirlər təşkil etmək mümkündür. Bu üsullar şagirdlərin yalnız nəzəri biliklərini deyil, həm də emosional və davranış səviyyəsində milli ideologiyayı dərk etmələrini təmin edir [3, s. 119].

“Azərbaycan 2030” Milli Prioritetləri, “Təhsil Strategiyası” və “Məktəblinin şəxsiyyət yönümlü inkişaf konsepsiyası” ilə uyğun şəkildə azərbaycançılıq tərbiyəsinin tətbiqi, təhsil prosesində milli-mənəvi tərbiyə indikatorlarının formalaşdırılması və qiymətləndirilməsi üçün metodik baza yaradır. Bu tədqiqat nəticələri pedaqoji fakültələrdə dərsc proqramlarının yenilənməsi,

“Milli dəyərlər və vətənpərvərlik tərbiyəsi” fənninin məzmununun zənginləşdirilməsi, müəllimlərin peşəkar inkişaf kurslarında milli ideologiya üzrə treninqlərin keçirilməsi üçün istifadə oluna bilər. Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, o, şagirdlərin azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə edilməsini yalnız ideoloji istiqamət kimi deyil, pedaqoji fəaliyyətin sistemli və qiymətləndirilə bilən komponenti kimi təqdim edir, məktəb mühitində milli şüurun və vətənpərvərlik ruhunun möhkəmlənməsinə real töhfə verir.

Tədqiqatın nəticələri təlim və tərbiyə prosesində istifadə edilən metodik materialların, dərş vəsaitlərinin və müəllim üçün hazırlanmış rəhbər vəsaitlərin yenilənməsi baxımından da xüsusi praktik əhəmiyyət daşıyır. Azərbaycançılıq dəyərlərinin müxtəlif fənlərin məzmununa inteqrasiya edilməsi üçün təqdim olunan modellər və nümunələr tədris prosesinin məzmununu daha milli ruhda formalaşdırmağa kömək edir. Təklif olunan yanaşmalar sayəsində müəllimlər şagirdlərdə milli kimlik hissinin, dövlət atributlarına hörmətin, ana dilinə və mədəni irsə sevginin formalaşması istiqamətində müxtəlif yaş mərhələlərinə uyğun pedaqoji strategiyalar tətbiq edə bilərlər. İbtidai və ümumi orta təhsil səviyyələrində bu istiqamətdə hazırlanmış oyunlaşdırılmış, interaktiv, layihə və fəaliyyət əsaslı metodlar vasitəsilə milli tərbiyənin təsir gücü artırıla bilər. Tədqiqatda əldə edilmiş nəticələr ailə və məktəb əməkdaşlığının gücləndirilməsi, cəmiyyətin tərbiyə prosesinə cəlb olunması, valideynlər üçün maarifləndirici seminarların təşkili kimi istiqamətlərdə də praktik dəyər daşıyır. Bu, azərbaycançılıq dəyərlərinin təkcə məktəbdə deyil, ailə və sosial mühitdə də sistemli şəkildə tətbiqinə şərait yaradır. Tədqiqatın tətbiqi nəticələri region məktəblərində aparılan tərbiyəvi işlərin keyfiyyətini artırmaq, milli-mənəvi dəyərlərə əsaslanan sosial layihələrin və vətənpərvərlik proqramlarının hazırlanmasında istifadə edilə bilər. Bu elmi işdə təqdim olunan metodoloji baza gələcəkdə “Milli tərbiyə konsepsiyası”, “Vətənpərvərlik fənni üzrə kurikulum əlavələri” və müəllim hazırlığı proqramlarında tətbiq edilə biləcək praktik çərçivə rolunu oynayır. Milli ideologiyanın tədris prosesinə sistemli şəkildə inteqrasiya olunmasına şərait yaradır, müəllimlərin metodik fəaliyyətinə elmi əsas verir və gələcəkdə milli ruhda yetişən vətəndaş nəslinin formalaşmasına real və davamlı töhfə verir.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə qloballaşma prosesləri nəticəsində gənc nəslin milli kimliyinin qorunması və möhkəmləndirilməsi təhsil sisteminin ən vacib vəzifələrindən biridir. Azərbaycanın dövlətçilik ideologiyasının əsasını təşkil edən **azərbaycançılıq** ideyası gənclərdə vətənpərvərlik, milli həmrəylik, tolerantlıq və mənəvi dəyərlərə sadıqlıq hisslərinin formalaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Təhsildə azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə yalnız vətən sevgisinin deyil, eyni zamanda müasir dünyagörüşlü, sosial məsuliyyətli, humanist və yaradıcı şəxsiyyətin yetişdirilməsini nəzərdə tutur. Bu baxımdan, şagirdlərin milli ideologiya və dəyərlər əsasında formalaşması təlim-tərbiyə prosesinin strateji istiqamətlərindən biri kimi aktuallıq kəsb edir.

Problemin elmi yeniliyi. Tədqiqatın elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, azərbaycançılıq ruhunda tərbiyənin pedaqoji sistemdə sistemli model şəklində qurulması, onun məqsəd, məzmun, metod və vasitə komponentlərinin elmi əsaslandırılması ilk dəfə olaraq kompleks şəkildə təhlil olunur. Burada milli-mənəvi dəyərlər tərbiyə prosesində kompetensiya əsaslı yanaşma və fənlərarası inteqrasiya prinsipləri ilə əlaqələndirilir. Yenilik həmçinin ondan ibarətdir ki, şagirdlərin azərbaycançılıq ruhunda tərbiyəsinin səmərəliliyini qiymətləndirmək üçün pedaqoji-psixoloji meyarlar və göstəricilər sistemi hazırlanır.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Bu tədqiqatın nəticələri ümumtəhsil müəssisələrində tərbiyə işinin təşkilində, müəllimlərin və sinif rəhbərlərinin fəaliyyətində, həmçinin məktəbdənkənar tərbiyə proqramlarının hazırlanmasında real tətbiq dəyərinə malikdir. Azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə mexanizmlərinin tətbiqi:

- Şagirdlərdə milli özünüdərk, vətənə sədaqət, əxlaqi məsuliyyət kimi keyfiyyətlərin formalaşmasına;
- Təlim prosesində milli və global dəyərlərin harmoniyasına nail olunmasına;
- Məktəb mühitində ictimai həmrəylik və milli tolerantlıq atmosferinin möhkəmlənməsinə xidmət edir.

Problemin tətbiqi imkanları.

Tədqiqatın tətbiqi imkanları genişdir və aşağıdakı istiqamətlərdə reallaşdırıla bilər:

- **Ümumi təhsil proqramlarında** milli dəyərlərə əsaslanan tərbiyə modulunun hazırlanması;
- **Müəllim hazırlığı və ixtisasartırma kurslarında** azərbaycançılıq ideologiyasına dair metodik təlimlərin təşkili;
- **Dərsdənkənar fəaliyyətlərdə** – ədəbi-bədii gecələr, “Azərbaycan tarixi günləri”, “Milli dəyərlər klubu” və s. vasitəsilə milli ruhun təbliği;
- **Rəqəmsal və interaktiv resursların** hazırlanması yolu ilə şagirdlərdə milli-mənəvi dəyərlərin müasir texnoloji vasitələrlə aşılması.

Ədəbiyyat

1. Əliyev, H. Azərbaycançılıq ideyası Azərbaycan xalqının milli ideologiyası kimi. Bakı: Azər nəşr. 2003.
2. Əliyev, İ. Müasir dövrdə Azərbaycançılıq ideologiyasının inkişafı və dövlət siyasəti. Bakı: Elm və Təhsil. 2019.
3. Abbasov, Ə.. Multikulturalizm Azərbaycan cəmiyyətinin həyat tərzidir. Teaching of Azerbaijani Language and Literature, 274(4), 119–125. https://www.anl.az/down/meqale/azdili_edebiyat_tedrisi. 2022.
4. Əlizadə, H.Ə. Milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və gənclərin tərbiyəsində rolu. Bakı: ADPU nəşriyyatı. 2021.
5. Quliyev, T.. Azərbaycançılıq və vətənpərvərlik tərbiyəsi pedaqoji prosesdə. Bakı: Elm. 2020.
6. Hüseynova, S. Təhsil və milli ideologiya: azərbaycançılıq kontekstində. Azərbaycan Təhsil Jurnalı, 5(2), 45–52. 2018.
7. Məmmədov, F. Milli dəyərlərin məktəb təlimində inteqrasiyası. Bakı: Təhsil. 2023.
8. Ağayeva, L. Şagirdlərin milli kimliyinin formalaşmasında ədəbiyyat dərslərinin rolu // ADPU-nun Elmi əsərləri, 2019. 71(3), s 101–108.
9. Əliyeva, N. Azərbaycançılıq və müasir təhsil: inteqrativ yanaşmalar. Pedaqoji Tədqiqatlar Jurnalı, 8(1), 27–35. 2024.
10. UNESCO. Education for Sustainable Development and Global Citizenship. Paris: UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org>. 2017.
11. OECD. Education for Inclusive and Values-Based Societies. Paris: OECD Publishing.

<https://www.oecd.org>. 2020.

13. Hacıyeva, R. Milli kimliyin qorunmasında təhsil siyasətinin rolu. Azərbaycan Elmi Araşdırmalar jurnalı, 2021. 6(2), 59–67.

S.F.Səfərova

Azərbaycançılıq ruhunda şagirdlərin tərbiyə edilməsinin səmərəli yolları Xülasə

Şagirdlərin Azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə olunması milli kimliyin formalaşdırılması və vətənpərvərlik hissinin dərinləşdirilməsi baxımından mühüm pedaqoji istiqamətdir. Bu prosesin əsas məqsədi şagirdlərin milli və mənəvi dəyərləri mənimsəməsini, xalqının tarixini, mədəniyyətini və dilini sevməsini, Azərbaycan dövlətçiliyinə sədaqət hissi qazanmasını təmin etməkdir. Səmərəli təlim-tərbiyə üsullarına milli ideyaların müxtəlif fənlərin məzmununa inteqrasiyası, interaktiv və layihəəsaslı təlim metodlarının tətbiqi, ədəbi, folklor və tarixi qəhrəman nümunələrindən istifadə daxildir. Bu yanaşmalar şagirdlərdə vətənpərvərlik, humanizm, dözümlülük, çalışqanlıq və sosial məsuliyyət kimi keyfiyyətlərin formalaşmasına xidmət edir. valideynlərin, məktəbin və cəmiyyətin birgə səyləri bu tərbiyə prosesinin davamlılığını təmin edir. Müasir dövrdə rəqəmsal tədris resurslarının və mədəni layihələrin istifadəsi Azərbaycançılığın tədrisinə yeni məzmun qazandırır, şagirdlərin milli dəyərləri daha dərinlən qavramasına şərait yaradır.

С.Ф.Сафарова

Эффективные пути воспитания учащихся в духе Азербайджанства Резюме

Воспитание учащихся в духе азербайджанства является важным педагогическим направлением, способствующим формированию национальной идентичности и углублению чувства патриотизма. Основная цель данного процесса — обеспечить усвоение учащимися национальных и нравственных ценностей, развитие любви к истории, культуре и языку своего народа, а также формирование чувства преданности идеалам азербайджанской государственности. К эффективным методам обучения и воспитания относятся интеграция национальных идей в содержание различных учебных предметов, применение интерактивных и проектных методов обучения, использование литературных, фольклорных и исторических примеров национальных героев. Эти подходы способствуют формированию у учащихся таких качеств, как патриотизм, гуманизм, терпимость, трудолюбие и социальная ответственность. Совместные усилия родителей, школы и общества обеспечивают устойчивость данного воспитательного процесса. В современных условиях использование цифровых образовательных ресурсов и культурных проектов придаёт преподаванию азербайджанства новое содержание, создавая условия для более глубокого осмысления учащимися национальных ценностей.

S.F.Safarova**The effective ways of educating students in the spirit of Azerbaijanism
Summary**

Educating students in the spirit of Azerbaijanism is an important pedagogical direction aimed at shaping national identity and deepening the sense of patriotism. The main goal of this process is to ensure that students internalize national and moral values, develop a love for the history, culture, and language of their nation, and foster a sense of loyalty to the statehood of Azerbaijan. Effective teaching and educational methods include the integration of national ideas into the content of various subjects, the application of interactive and project-based learning approaches, and the use of literary, folklore, and historical examples of national heroes. These approaches help students develop such qualities as patriotism, humanism, tolerance, diligence, and social responsibility. The joint efforts of parents, schools, and society ensure the sustainability of this educational process. In the modern era, the use of digital learning resources and cultural projects gives new meaning to the teaching of Azerbaijanism, creating favorable conditions for students to better comprehend and internalize national values.

Redaksiyaya daxil olub: 29.01.2026